

Maria Adamska¹

WPLYW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI RODZINNEJ NA GOSPODARKĘ KRAJU

Wprowadzenie

Przedsiębiorczość może być określana jako proces budowania czegoś nowego, ukierunkowany na wykorzystanie nowatorskiego pomysłu w celu generowania korzyści na rynku lub jako zespół cech opisujących szczególny sposób postępowania człowieka, takich jak dynamizm, aktywność, skłonność do ryzyka, dostrzeganie szans i ich wykorzystanie czy innowacyjność. Badania przedsiębiorczości wykazały, że rodzina – poprzez jej strukturę i pełnione funkcje – jest sprzyjającym środowiskiem dla zachowań przedsiębiorczych². Pozytywny wpływ rodziny na wyzwalanie przedsiębiorczości wynika z istniejącego systemu wartości i przekonań, powstawania wzorców postępowania, zachęcania do podejmowania ryzyka, zorientowania na cele długookresowe, zaangażowania i przekazywania doświadczeń. Konieczność utrzymania rodziny, przykład rodziców pracujących we własnym przedsiębiorstwie, problemy biznesowe przenikające do życia rodzinnego, współpraca członków rodziny oparta na zasadach zaufania i podziale pracy stanowią naturalne podłoże powstawania i utrwalania zachowań przedsiębiorczych.

Przedsiębiorczość rodzinną będziemy w niniejszym rozdziale rozumieć jako zjawisko społeczno-ekonomiczne polegające na tworzeniu i rozwijaniu przedsiębiorstw rodzinnych i wynikającą z tego procesu populację przedsiębiorstw rodzinnych.

Znaczenie przedsiębiorstw rodzinnych można rozpatrywać na wielu płaszczyznach: ekonomicznej, społecznej, kulturowej, psychologicznej czy prawnej, badając aspekt ilościowy i jakościowy. W niniejszym rozdziale zostanie przedstawiony wpływ przedsiębiorczości rodzinnej na gospodarkę kraju w ujęciu ilościowym. Aspekt ilościowy związany jest ze skalą i dynamiką tego zjawiska i wyraża się różnymi miarami o charakterze bezwzględnym oraz względnym. Wskaźniki bezwzględne obrazują rozmiary zjawiska, takie jak liczba przedsiębiorstw rodzinnych, liczba zatrudnionych czy wytworzona wartość dodana.

¹ Dr inż. Maria Adamska, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Katedra Zarządzania

² Zob np. J. Jeżak, W. Popczyk, A. Winnicka-Popczyk, *Przedsiębiorstwo rodzinne, funkcjonowanie i rozwój*, Warszawa: Difin, 2004., s. 15-16; K. Safin, *Przedsiębiorstwo rodzinne – istota i zachowania strategiczne*, Wrocław: Wydaw. AE, 2007, s. 97-112.

Dzięki wskaźnikom o charakterze względnym można przedstawić udział przedsiębiorstw rodzinnych w zbiorowości podmiotów gospodarczych, w tworzeniu produktu krajowego, w tworzeniu nowych miejsc pracy, a także różnego rodzaju relacje obrazujące efektywność przedsiębiorstw rodzinnych.

Przegląd metod szacowania populacji przedsiębiorczości rodzinnej

Określenie rozmiarów zjawiska przedsiębiorczości rodzinnej nastęca bardzo wielu trudności metodologicznych, czego dowodzą liczne badania podejmowane w wielu krajach. Brak jasnych i ścisłych zasad wyróżniania przedsiębiorstwa rodzinnego powoduje, że do kategorii tej zalicza się bardzo różne zbiory podmiotów gospodarczych. W niektórych ujęciach za przedsiębiorstwo rodzinne uznawane jest takie, w którym rodzina właścicieli wywiera bezpośredni lub pośredni wpływ na kierownictwo przedsiębiorstwa, jednakże określenie skali i zakresu tego wpływu definiowane jest bardzo różnie³. Niektórzy autorzy określają bardzo precyzyjnie udział rodziny we własności (np. „co najmniej 60% kapitału”), a inni wskazują jedynie na posiadanie „udziałów wystarczających na kontrolę”, „większości udziałów” lub „prawną kontrolę własności”⁴. W rozmaitych definicjach wskazuje się na jedno, dwa lub trzy kryteria wyróżniające przedsiębiorstwa rodzinne: własność, zarządzanie i sukcesję. W Katedrze Biznesu Rodzinnego IESE (Barcelona) przyjęto definicję przedsiębiorstwa rodzinnego *jako tego, gdzie rodzina posiada taki udział w strukturze własności firmy, który pozwala jej w wystarczającym stopniu na kontrolę działalności firmy lub posiada reprezentację w organach zarządzających pozwalającą jej na ingerencję w bieżące zarządzanie firmą. Ponadto przedsiębiorstwo rodzinne powinno podejmować działania mające na celu przekazanie własności (...)*⁵. Wielu autorów przyjmuje za Frishkoffem najbardziej uproszczoną definicję przedsiębiorstwa rodzinnego, że jeżeli rodzina uważa, że jej firma jest rodzinną, to tak jest⁶. Spotyka się także wcale nierzadko przekonanie, że przedsiębiorstwa rodzinne to kategoria małych przedsiębiorstw i tym samym uznaje się sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) za firmy rodzinne.

Szeroka gama definicji nie idzie w parze z ich użytecznością do badania liczebności przedsiębiorstw rodzinnych, a przeciwnie – utrudniając jednoznaczne przyporządkowanie przedsiębiorstwa do kategorii rodzinnych, powoduje spore rozbieżności w wynikach badań. Ze względu na nieostre kryteria przedsiębiorczość rodzinna nie jest przedmiotem oficjalnej statystyki i dla określenia populacji tych przedsiębiorstw najczęściej stosuje się różnego rodzaju metody szacunkowe. Z literatury przedmiotu wynika, że zastosowane w praktyce metody badania przedsiębiorstw rodzinnych opierały się na bardzo różnych założeniach. Do najbardziej uproszczonych należą metody wykorzystujące samoocenę przed-

3 Szczegółowego przeglądu definicji przedsiębiorstwa rodzinnego dokonał K. Safin, dz. cyt., s. 17-46; E. Niedbała, Firmy rodzinne – obiekt badawczy, *Master of Business Administration*, 2002, nr 2.

4 Zob. np. T. Kadłubowski, Pojęcie biznesu rodzinnego. *Biznes Rodzinny w Praktyce* [on-line]. 2006, nr 6 [dostęp 20.03.2009]. Dostępny w: www.biznesrodzinny.pl/06-czerwiec2006/02.html.

5 J. T. Lloret, Od przedsiębiorstwa rodzinnego do rodziny przedsiębiorczej. *Biznes Rodzinny w Praktyce* [on-line]. 2006, nr 1 [dostęp 20.03.2009]. Dostępny w: www.biznesrodzinny.pl/01-styczen2006/02.html.

6 P. A. Frishkoff, *Understanding Family Business: What is a Family Business?* Oregon State University: Austin Family Business Program, 1995, cyt. za J. Jeżak, W. Popczyk, A. Winnicka-Popczyk, dz. cyt., s. 19.

siębiorcy (czy uważa swoje przedsiębiorstwo za rodzinne)⁷. Na podstawie badań ankietowych ustalano odsetek przedsiębiorstw rodzinnych w badanej próbie, który potem można było wykorzystać do szacowania liczebności przedsiębiorstw w gospodarce kraju. Innym zabiegiem upraszczającym jest przyjęcie założenia, że przedsiębiorstwa rodzinne to głównie małe i średnie przedsiębiorstwa⁸. W literaturze można spotkać także szacowanie liczby przedsiębiorstw rodzinnych na zasadzie analogii, np. przyjmując średnią europejską czy wyniki badań z poszczególnych krajów. W niektórych badaniach jako kryterium zaliczenia podmiotu do grupy przedsiębiorstw rodzinnych bierze się formę organizacyjno-prawną⁹. Bardziej skomplikowane metody przyjmują za punkt wyjścia np. relację liczby pracujących na własny rachunek i pomagających im członków rodzin¹⁰ czy też dokładną analizę dokumentów rejestrowych¹¹.

W zależności od przyjętych założeń co do istoty przedsiębiorstwa rodzinnego, badacze otrzymują bardzo zróżnicowane wyniki szacowania liczby przedsiębiorstw rodzinnych. Wyniki często są nieporównywalne nie tylko dlatego, że zastosowano różne podejścia i definicje do zaliczenia przedsiębiorstwa kategorii przedsiębiorstw rodzinnych, ale jeszcze posługiwano się dodatkowymi i niejednolitymi kryteriami podziału wewnątrz kategorii, np. ze względu na liczbę zatrudnionych, obroty, charakter przedsiębiorstwa.

Publikowane wyniki szacowania liczebności według kryterium samooceny, czyli faktu uważania swojego przedsiębiorstwa za rodzinne, są dość rozbieżne. Według badań firmy Grant Thornton¹², obejmującym swym zasięgiem małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) w 19 krajach europejskich (w tym również Turcję), w zależności od cechy branżowej pod uwagę odsetek przedsiębiorstw rodzinnych wyniósł:

- przy kryterium „przedsiębiorstwo zarządzane przez właścicieli” – maksymalny 93% (Włochy, Portugalia), minimalny 63% (Holandia, Polska), średni dla badanych krajów europejskich 82%,
- przy kryterium „czy uważa się za przedsiębiorstwo rodzinne” – maksymalny 68% (Finlandia, Grecja), minimalny 13% (Polska), średni dla badanych krajów europejskich 54%.

Inne badania Grant Thorntona wskazują¹³, że liczba przedsiębiorstw rodzinnych na podstawie samooceny wynosi w Polsce ok. 40% i taką zazwyczaj wartość przyjmuje się do szacowania populacji przedsiębiorstw rodzinnych.

Kwestia, czy do szacowania populacji przedsiębiorstw rodzinnych można przyjmując w całości sektor MSP jest dyskusyjna, aczkolwiek wiele wskazuje na dopuszczalność takiego upraszczającego założenia¹⁴. W pewnym stopniu potwierdzają to badania profilu przedsiębiorcy rodzinnego przeprowadzone przez J. Lipca¹⁵ na

7 G. Thornton, *Biznes rodzinny*. Gliwice: Wydaw. Helion, 2004, s. 10.

8 Tamże, s. 10. Wielu polskich naukowców w badaniach liczebności firm rodzinnych wykorzystywało dane o sektorze MSP.

9 Metodę tę do szacowania populacji przedsiębiorstw polskich zastosował K. Safin, dz. cyt., s. 49.

10 L. von Schuttenbach, *Sektor MSP w Republice Federalnej Niemiec*. Warszawa: Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, 2000, cyt. za K. Safin, dz. cyt., s. 47-48.

11 K. Safin, dz. cyt., s. 50-51.

12 G. Thornton, *Europejski sondaż małych i średnich przedsiębiorstw*. Wyd. 9. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008, s. 57.

13 A. Kinast, *Międzynarodowy raport prac badawczych PRIMA*. Grant Thornton, 2000, s. 9, cyt. za K. Safin, dz. cyt., s. 47.

14 Na tym założeniu badania oparł G. Thornton, *Europejski sondaż...*

15 J. Lipiec, *Polski przedsiębiorca – wyniki badań*. *Biznes Rodzinny w Praktyce* [on-line]. 2006, nr 2 [dostęp

próbie ok. 200 przedsiębiorstw rodzinnych. Wykazały one, że zdecydowana większość to przedsiębiorstwa do 150 pracowników. Udział mikroprzedsiębiorstw (do 10 pracowników) wynosił w badanej próbie 41,6%, udział małych przedsiębiorstw (11-49 pracowników) – 36,11%, grupa przedsiębiorstw od 50 do 149 pracowników stanowiła 13,89% i powyżej 150 pracowników – 8,33% badanej zbiorowości. Nie wiadomo, jaka jest górna granica wielkości zatrudnienia w ostatniej grupie przedsiębiorstw (czy przekracza 249 osób), ale z pewnością do sektora MSP zaliczyć można przynajmniej 91,6% badanych przedsiębiorstw rodzinnych.

Przyjęcie do szacowania liczebności przedsiębiorstw rodzinnych zasady analogii prowadzi do stwierdzenia, że „ponad 90% przedsiębiorstw małych i średnich w Polsce to przedsiębiorstwa rodzinne”¹⁶. W oparciu o analizę formy organizacyjnej podmiotów gospodarczych K. Safin przyjął, że zakłady osób fizycznych i spółki cywilne to prawie w 100% przedsiębiorstwa rodzinne. Na tej podstawie określił udział przedsiębiorstw rodzinnych w Polsce w 2005 r. na poziomie 90,46%¹⁷. Ten sam autor oszacował udział liczby przedsiębiorstw rodzinnych na podstawie relacji członkowie rodziny – pracodawcy na poziomie 20-27%¹⁸.

Próba oszacowania liczebności przedsiębiorstw rodzinnych w Polsce

Zróznicowanie wyników badania liczebności przedsiębiorstw rodzinnych, wynikające z przyjęcia odmiennej metodologii wyróżniania tej kategorii przedsiębiorstw, jest dużym utrudnieniem we właściwej ocenie znaczenia biznesu rodzinnego w gospodarce kraju. W Polsce problem ten jest o tyle poważniejszy, że tradycja przedsiębiorczości rodzinnej jest krótsza niż w innych krajach i w związku z tym badania tego zjawiska są o wiele mniej zaawansowane. Biorąc pod uwagę zalety i wady różnych podejść badawczych oraz doświadczenia innych krajów w problematyce firm rodzinnych można przyjąć, że:

1. przedsiębiorstwa rodzinne rekrutują się głównie – choć nie wyłącznie – z sektora małych i średnich przedsiębiorstw,
2. udział przedsiębiorstw rodzinnych zmniejsza się w miarę wzrostu rozmiarów przedsiębiorstwa (mierzonego liczbą zatrudnionych),
3. osoby prowadzące działalność gospodarczą i spółki cywilne to prawie w 100% przedsiębiorstwa rodzinne,
4. udział przedsiębiorstw rodzinnych w Polsce jest jednym z najniższych w Europie i najczęściej przyjmuje się jego wartość na poziomie 40%; według innych badań wynosi ok. 77% średniej europejskiej ze względu na kryterium własności i ok. 24% ze względu na samoocenę¹⁹.

Przyjęte założenia posłużą do oszacowania skali przedsiębiorczości rodzinnej w Polsce i jej wpływu na gospodarkę kraju.

W roku 2006 udział MSP w tworzeniu PKB wynosił 47,5%, z czego 31,0% przypada na mikroprzedsiębiorstwa, 7,4% na małe, a 9,3% na średnie przedsiębiorstwa²⁰. W ogólnej liczbie przedsiębiorstw (bez Rolnictwa i leśnictwa, Ry-

2003.2009]. Dostępny w: <http://www.biznesrodzinny.pl/02-luty2006/03.html>.

16 D. Styczek, Wszystko zostaje w rodzinie. *Życie Gospodarcze* 1996, nr 1, cyt. za K. Safin, dz. cyt., s. 49.

17 K. Safin, dz. cyt., s. 49.

18 Tamże, s. 48.

19 Średnia europejska według pierwszego kryterium wynosi 82%, a według drugiego – 54%. G. Thornton, *Europejski sondaż...*, s. 57.

20 A. Żoźniński, P. Zadura-Lichota (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw*

bołówstwa i rybactwa oraz Administracji publicznej) sektor małych i średnich przedsiębiorstw stanowi 99,9%, wytworzona wartość dodana brutto stanowi ok. 68% wartości dodanej przedsiębiorstw, a zatrudnienie w tym sektorze – ok. 70% zatrudnienia w przedsiębiorstwach ogółem. Wielkości te są stabilne w poszczególnych latach. Bardziej szczegółowe dane zawierają tabele od 1 do 3.

Tab. 1. Liczebność przedsiębiorstw według wielkości

Rok	Ogółem*	z tego podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
Liczba podmiotów według stanu na koniec roku*						
2005	3 501 114	3 333 607	138 321	25 017	4 169	3 496 945
2006	3 517 898	3 348 708	139 986	25 057	4 147	3 513 751
2007	3 564 602	3 392 583	142 729	25 110	4 180	3 560 422
Struktura według wielkości w %						
Rok	Ogółem	0-9	10-49	50-249	pow. 249	MSP
2005	100,0%	95,2%	4,0%	0,7%	0,1%	99,9%
2006	100,0%	95,2%	4,0%	0,7%	0,1%	99,9%
2007	100,0%	95,2%	4,0%	0,7%	0,1%	99,9%

*Bez rolnictwa i leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa oraz administracji publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach w 2005-2006*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2007, s. 20 oraz *Raportu o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach 2006-2007*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008, s. 20.

Najbardziej liczebna jest grupa mikroprzedsiębiorstw, która stanowi ponad 95% wszystkich przedsiębiorstw.

Tab. 2. Wartość dodana brutto przedsiębiorstw według ich wielkości (mln zł)

Rok	Ogółem przedsiębiorstwa*	z tego podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
2005	683 053,4	301 427,2	73 572,3	93 154,7	214 899,2	468 154,2
2006	746 549,2	329 150,4	77 515,4	98 602,8	241 280,6	505 268,6
Struktura WDB według wielkości w %						
Rok	Ogółem przedsiębiorstwa	0-9	10-49	50-249	pow. 249	Razem MSP
2005	100,0%	44,1%	10,8%	13,6%	31,5%	68,5%
2006	100,0%	44,1%	10,4%	13,2%	32,3%	67,7%

*Bez rolnictwa i leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa oraz administracji publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach 2005-2006*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2007, s. 17 oraz *Raportu o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach 2006-2007*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008, s. 17.

w Polsce w latach 2006-2007. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008, s. 17-18.

Przewaga mikroprzedsiębiorstw w wytwarzaniu wartości dodanej jest znacząca, podobnie jak w zatrudnieniu (tab. 3).

Tab. 3. Zatrudnienie w przedsiębiorstwach według ich wielkości (w tys. osób)

Rok	Ogółem przedsiębiorstwa*	z tego podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
Liczba zatrudnionych na koniec roku w tys. osób						
2005	8 234,1	3 380,9	968,4	1 493,4	2 391,4	5 842,7
2006	8 500,7	3 450,2	972,8	1 541,7	2 536,0	5 964,7
Struktura zatrudnienia według wielkości w %						
Rok	Ogółem przedsiębiorstwa	z tego podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
2005	100,0%	41,1%	11,8%	18,1%	29,0%	71,0%
2006	100,0%	40,6%	11,4%	18,1%	29,8%	70,2%

*Bez rolnictwa i leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa oraz administracji publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach 2005-2006*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2007, s. 28 oraz *Raportu o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach 2006-2007*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008, s. 29.

Istotne wnioski można wyciągnąć porównując strukturę przedsiębiorstw według ich liczby, wytworzonej wartości dodanej i zatrudnienia (tab. 4).

Tab. 4. Zatrudnienie w przedsiębiorstwach według ich wielkości (w tys. osób)

rok	Treść	Podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
rok 2005	liczba podmiotów	95,2%	4,0%	0,7%	0,1%	99,9%
	wartość dodana	44,1%	10,8%	13,6%	31,5%	68,5%
	zatrudnienie	41,1%	11,8%	18,1%	29,0%	71,0%
rok 2006	Treść	Podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
rok 2006	liczba podmiotów	95,2%	4,0%	0,7%	0,1%	99,9%
	wartość dodana	44,1%	10,4%	13,2%	32,3%	67,7%
	zatrudnienie	40,6%	11,4%	18,1%	29,8%	70,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabel 1-3.

Jak wynika z zestawienia w powyższej tabeli, 95% przedsiębiorstw (mikro-) zatrudnia 41% pracowników i wytwarza 44% wartości dodanej. Duże przedsiębiorstwa, stanowiące 0,1% populacji, zatrudniają ok. 30% pracowników i wytwarzają ok. 32% wartości dodanej. Porównując udział zatrudnienia i wartości dodanej w poszczególnych grupach przedsiębiorstw, można zauważyć korzystne relacje w grupie mikro- i dużych przedsiębiorstw, a znacznie gorsze w pozostałych. Obrazują to wskaźniki wartości dodanej na jednego zatrudnionego (tab. 5).

Tab. 5. Wartość dodana brutto (WDB) na 1 zatrudnionego (w zł/zatrudnionego)

Rok	Ogółem przedsiębiorstwa	z tego podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
2005	82 954,2	89 155,9	75 973,0	62 377,6	89 863,3	80 126,3
2006	87 822,1	95 400,4	79 682,8	63 957,2	95 142,2	84 709,8
Relacje WDB/zatrudnionego w MSP w stosunku do ogółu przedsiębiorstw						
Rok	Ogółem przedsiębiorstwa	z tego podmioty o liczbie zatrudnionych				Razem MSP
		0-9	10-49	50-249	pow. 249	
2005	100,0%	107,5%	91,6%	75,2%	108,3%	96,6%
2006	100,0%	108,6%	90,7%	72,8%	108,3%	96,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabel 1-3.

Przedstawione dane wskazują na ogromne znaczenie sektora MSP w gospodarce Polski, a w jego ramach wyróżnia się liczebnością i efektywnością zatrudnionych grupa mikroprzedsiębiorstw. Jest to ważna konstatacja w kontekście przedsiębiorczości rodzinnej, ponieważ większość firm rodzinnych w Polsce – co wykażemy dalej – działa jako mikroprzedsiębiorstwo.

Trudno jednak przyjąć *a priori*, że cały sektor MSP to przedsiębiorstwa rodzinne, podobnie jak wątpliwe jest pominięcie w analizie grupy dużych przedsiębiorstw²¹. Dlatego też w niniejszym rozdziale wzięto dodatkowo pod uwagę kryterium formy organizacyjnej. Wychodząc z założenia, że wszystkie osoby prowadzące działalność gospodarczą (zwane także zakładami osób fizycznych) i spółki cywilne to przedsiębiorstwa rodzinne, określono ich liczbę na podstawie oficjalnych danych statystycznych z roku 2006 i 2007. Z pozostałych form organizacyjno-prawnych wzięto pod uwagę spółki handlowe, zaliczając 40% z nich do grupy przedsiębiorstw rodzinnych. Pozostałe przedsiębiorstwa i organizacje, takie jak spółdzielnie, stowarzyszenia czy fundacje zostały całkowicie pominięte. Analizie podlegały podmioty z sektora prywatnego. Wyliczone wielkości podmiotów zaliczanych do przedsiębiorstw rodzinnych pozwoliły na oszacowanie ich poziomu w sektorze prywatnym. Wyniki obliczeń przedstawia tabela 6.

Jak wynika z poniższych danych, szacunkowa liczba przedsiębiorstw rodzinnych to ponad 3,1 mln, co stanowi prawie 90% przedsiębiorstw sektora prywatnego. O znaczeniu przedsiębiorstw i wpływie na gospodarkę kraju stanowi nie tylko liczba, ale i wielkość przedsiębiorstw. Z braku bezpośrednich danych, do szacowania liczebności przedsiębiorstw według wielkości punkt wyjścia stanowiła klasyfikacja GUS zakładów osób fizycznych. Wyliczono strukturę tych podmiotów według wielkości zatrudnienia i przyjęto, że odzwierciedla ona również strukturę przedsiębiorstw rodzinnych²².

21 Wśród największych przedsiębiorstw jest wiele firm rodzinnych o światowym zasięgu, np. Wal-Mart Stores, Ford Motor Co., Samsung, Schwarz Gruppe, Aldi, a w Polsce np. Farmacol, Solaris, Nowy Styl.

22 Biorąc pod uwagę fakt, że ok. 88% przedsiębiorstw rodzinnych stanowią osoby prowadzące działalność gospodarczą, założenie takie wydaje się uprawnione.

Tab. 6. Szacowanie liczby przedsiębiorstw rodzinnych (PR) na podstawie formy organizacyjnej

Lp.	Forma organizacyjno-prawna	Rok 2006			Rok 2007		
		Liczba podmiotów sektora prywatnego	Zaliczono do PR	Odsetek sektora prywatnego	Liczba podmiotów sektora prywatnego	Zaliczono do PR	Odsetek sektora prywatnego
1	Osoby prowadzące działalność gospodarczą	2 765 348	2 765 348	79,1%	2 787 650	2 787 650	78,6%
2	Spółka cywilna	278 337	278 337	8,0%	280 890	280 890	7,9%
3	Spółka handlowa	243 338	97 335	2,8%	258 299	103 320	2,9%
4	Spółki pozostałe	1 909	0	0,0%	1 944	0	0,0%
5	Spółdzielnie	18 200	0	0,0%	18 128	0	0,0%
6	Fundacje	9 119	0	0,0%	9 812	0	0,0%
7	Stowarzyszenie i organizacje społ.	76 279	0	0,0%	80 636	0	0,0%
Razem		3 497 270	3 141 020	89,8%	3 546 103	3 171 860	89,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w 2007 r.* [on-line]. Warszawa: GUS, 2008 [dostęp: 10.03.2009], s. 30-31. Dostępny w: www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2007 oraz *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w 2008 r.* [on-line]. Warszawa: GUS, 2009 [dostęp 20.03.2009], s. 30-31. Dostępny w: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2008.pdf.

Dla oszacowania populacji przedsiębiorstw rodzinnych w poszczególnych grupach według wielkości, udziały zakładów osób fizycznych przemnożono przez wskaźnik relacji udziału PR do udziału tych zakładów²³. Wyniki obliczeń przedstawia tabela 7.

Tab. 7. Szacowanie liczby przedsiębiorstw rodzinnych (PR) według wielkości zatrudnienia

Lp.	Forma organizacyjna podmiotu gospodarczego	Podmioty razem	Z tego podmioty o liczbie zatrudnionych			
			0-9	10-49	50-249	pow. 249
Rok 2006						
1	Ogółem podmioty gospodarcze	3 497 270	3 368 066	108 883	17 610	2 711
2	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 765 348	2 723 229	39 503	2 506	110
3	Udział osób fizycznych (2/1) w grupie	79,1%	80,9%	36,3%	14,2%	4,1%
4	Udział przedsiębiorstw rodzinnych (PR) w grupie	89,8%	91,8%	41,2%	16,2%	4,6%
5	Liczba przedsiębiorstw rodzinnych (PR) w grupie	3 141 020	3 093 179	44 869	2 846	125
Rok 2007						
1	Ogółem podmioty gospodarcze	3 546 103	3 413 903	111 667	17 754	2 779

23 Dla roku 2006 wskaźnik ten wynosi 1,13585 (89,8/79,1), a dla roku 2007 wynosi 1,13783 (89,4/78,6).

2	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 787 650	2 744 263	40 757	2 518	112
3	Udział osób fizycznych (2/1) w grupie	78,6%	80,4%	36,5%	14,2%	4,0%
4	Udział przedsiębiorstw rodzinnych (PR) w grupie	89,4%	91,5%	41,5%	16,1%	4,6%
5	Liczba przedsiębiorstw rodzinnych (PR) w grupie	3 171 860	3 122 493	46 374	2 865	127

Źródło: opracowanie własne na podstawie na podstawie tabeli 6 oraz: *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w 2007 r.* [on-line]. Warszawa: GUS, 2008, s. 50-51. Dostępny w: www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2007 oraz *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w 2008 r.* [on-line]. Warszawa: GUS, 2009 [dostęp 20.03.2009], s. 50-51. Dostępny w: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2008.pdf.

W roku 2007 szacunkowa liczba przedsiębiorstw rodzinnych wynosiła 3 171 860, z czego 98,4% stanowiły mikroprzedsiębiorstwa, 1,5% – przedsiębiorstwa małe, 0,1% – średnie i 0% – duże²⁴. Porównując to ze strukturą przedsiębiorstw w całej gospodarce (tab. 1), widać, że udział przedsiębiorstw rodzinnych jest relatywnie większy w grupie mikroprzedsiębiorstw, a zdecydowanie mniejszy w pozostałych grupach przedsiębiorstw.

Biorąc za podstawę wyliczone udziały przedsiębiorstw rodzinnych w grupach według wielkości, oszacowano wartość wytworzonej produkcji dodanej brutto i zatrudnienia w grupach przedsiębiorstw rodzinnych (tab. 8)²⁵.

Tab. 8. Oszacowanie wartości dodanej brutto (WDB) i zatrudnienia w przedsiębiorstwach rodzinnych (PR) w roku 2006

Lp.	Treść	Podmioty razem	Z tego podmioty o liczbie zatrudnionych			
			0-9	10-49	50-249	pow. 249
1	Wartość dodana brutto ogółem	746 549,2	329 150,4	77 515,4	98 602,8	241 280,6
2	Wartość dodana brutto PR	361 287,8	302 286,6	31 943,2	15 937,9	11 120,0
3	Zatrudnienie ogółem	8 500,7	3 450,2	972,8	1 541,7	2 536,0
4	Zatrudnienie ogółem w PR	3 935,6	3 168,6	400,9	249,2	116,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabeli 2 i 7.

Jak wynika z powyższych szacunków, przedsiębiorstwa rodzinne zatrudniają ponad 3,9 mln osób, z czego zdecydowana większość (80%) to pracownicy mikroprzedsiębiorstw. Efektywność zatrudnienia, mierzona wartością dodaną na 1 zatrudnionego, wynosi w przedsiębiorstwach rodzinnych ponad 91 tyś. zł rocznie i jest nieco większa (o ok. 4%) od efektywności przedsiębiorstw prywatnych ogółem. Przedsiębiorstwa rodzinne wytwarzają ok. 48% wartości dodanej brutto i dają zatrudnienie ok. 46% osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach prywatnych.

²⁴ 127 dużych przedsiębiorstw pod względem ilości statystycznie nieistotne.

²⁵ Ze względu na brak danych dla roku 2007, obliczenia dotyczą tylko roku 2006.

Podsumowanie

Ocena znaczenia przedsiębiorczości rodzinnej i jej wpływu na gospodarkę kraju wymaga określenia skali i cech tego zjawiska. Rozważania zawarte w niniejszym rozdziale ukazują złożoność i niejednoznaczność kategorii przedsiębiorstwa rodzinnego, które powodują trudności w pomiarze liczebności i struktury tych przedsiębiorstw. Chociaż problematyka ta jest przedmiotem uwagi wielu ośrodków naukowych, zwłaszcza w krajach gdzie tradycja biznesu rodzinnego jest bardzo długa, jak dotąd nie ma ujednoliconej metodologii wyróżniania kategorii przedsiębiorstwa rodzinnego. W ślad za tym stosowane są różne podejścia do badania ich liczebności, które przynoszą bardzo zróżnicowane wyniki.

W Polsce badania w tym zakresie są prowadzone dopiero od kilkunastu lat i brakuje zakrojonych na dużą skalę badań populacji przedsiębiorstw rodzinnych. Publikowane wyniki wskazują, że populację przedsiębiorstw rodzinnych w Polsce szacuje się bardzo różnie, na poziomie od 13 do 40% w oparciu o samoocenę przedsiębiorcy, na poziomie 90% sektora małych i średnich przedsiębiorstw czy wreszcie na poziomie 27% na podstawie relacji członków rodziny do ilości przedsiębiorstw.

W niniejszym rozdziale podjęto próbę oszacowania liczebności przedsiębiorstw rodzinnych na podstawie formy organizacyjno-prawnej, w całości przyjmując liczebność zakładów osób fizycznych i częściowo spółki handlowe, a odrzucając spółdzielnie, fundacje i stowarzyszenia. Badania dotyczyły wyłącznie sektora prywatnego.

Wpływ sektora przedsiębiorstw rodzinnych na gospodarkę Polski w świetle przeprowadzonych badań jest bardzo duży. Przedsiębiorstwa rodzinne wytwarzają ok. 48% wartości dodanej brutto i dają zatrudnienie ok. 46% osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach. Wielkości te różnią od analogicznych wskaźników sektora MSP, który w roku 2006 wytworzył ok. 68% WDB i stworzył miejsca pracy dla ok. 70% zatrudnionych w przedsiębiorstwach. Udział przedsiębiorstw rodzinnych w liczbie przedsiębiorstw sektora prywatnego jest o ok. 10 punktów procentowych mniejszy od udziału MSP w ogólnej liczbie przedsiębiorstw²⁶ i wynosi ok. 90%.

Zdecydowana większość przedsiębiorstw rodzinnych to mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób, ale są także wśród nich przedsiębiorstwa małe, średnie i duże. Efektywność zatrudnienia w przedsiębiorstwach rodzinnych jest wyższa niż w przedsiębiorstwach ogółem.

Dla pełnego zobrazowania znaczenia przedsiębiorczości rodzinnej ważny jest także aspekt jakościowy, który ze względu na ograniczone rozmiary niniejszego rozdziału nie może być rozwinięty. Warto natomiast wspomnieć, że takie cechy i sposoby działania przedsiębiorstw rodzinnych, jak innowacyjność, długowieczność, ostrożna polityka finansowa, nastawienie na długookresowe efekty inwestycji, stabilność, tradycja kulturowa, działanie na rzecz społeczności lokalnej wywierają wpływ na charakter i rozwój gospodarki. Godna podkreślenia jest też swoista odporność przedsiębiorstw rodzinnych na kryzysy gospodarcze.

²⁶ Bez rolnictwa i leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa oraz administracji publicznej.

Bibliografia

1. Frishkoff P. A., *Understanding Family Business: What is a Family Business?* Oregon State University: Austin Family Business Program, 1995.
2. Jeżak J., Popczyk W., Winnicka-Popczyk A., *Przedsiębiorstwo rodzinne, funkcjonowanie i rozwój*. Warszawa: Difin, 2004.
3. Kadłubowski T., Pojęcie biznes rodzinny. *Biznes Rodzinny w Praktyce* [on-line]. 2006, nr 6 [dostęp 20.03.2009]. Dostępny w: <http://www.biznesrodzinny.pl/06-czerwiec2006/02.html>.
4. Kinast A., *Międzynarodowy raport prac badawczych PRIMA*. Grant Thornton 2000.
5. Lipiec J., Polski przedsiębiorca – wyniki badań. *Biznes Rodzinny w Praktyce* [on-line]. 2006, nr 2 [dostęp 2003.2009]. Dostępny w: <http://www.biznesrodzinny.pl/02-luty2006/03.html>.
6. Lloret J. T., Od przedsiębiorstwa rodzinnego do rodziny przedsiębiorczej. *Biznes Rodzinny w Praktyce* [on-line]. 2006, nr 1 [dostęp 20.03.2009]. Dostępny w: <http://www.biznesrodzinny.pl/01-styczen2006/02.html>.
7. Niedbała E., Firmy rodzinne – obiekt badawczy. *Master of Business Administration*, 2002, nr 2.
8. *Raport o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach w 2005-2006*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2007.
9. *Raport o stanie sektora małych średnich przedsiębiorstw w latach 2006-2007*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008.
10. Safin K., *Przedsiębiorstwo rodzinne – istota i zachowania strategiczne*. Wrocław: Wydaw. AE, 2007.
11. Styczek D., Wszystko zostaje w rodzinie. *Życie Gospodarcze* 1996, nr 1.
12. Thornton G., *Biznes rodzinny*. Gliwice: Wydaw. Helion, 2004.
13. Thornton G., *Europejski sondaż małych i średnich przedsiębiorstw*. Wyd. 9. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008.
14. von Schuttenbach L., *Sektor MSP w republice Federalnej Niemiec*. Warszawa: Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, 2000.
15. *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w 2007 r.* [on-line]. Warszawa: GUS, 2008. Dostępny w: [WWW.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2007](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2007).
16. *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w 2008 r.* [on-line]. Warszawa: GUS, 2009 [dostęp 20.03.2009]. Dostępny w: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_fp_zmiany_strukturalne_grup_podmiotow_gn_2008.pdf.
17. Żołnierski A., Zadura-Lichota P. (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006-2007*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2008.

Abstract

The chapter concerns the problem of significance of family business in national economy. The most important question is, how many family enterprises there are. Unfortunately, the results of many studies are divergent because of the lack of clear definition of the family enterprise. Nonetheless, an attempt has been made to estimate the number of family enterprises in Poland based on their organizational form. The research revealed that about 90% of private enterprises were family businesses. Although the majority of family enterprises are small, this type of business generates about 48% of the value added and 46% of the employment in the private sector. The family enterprises have stronger tendency to growth than other branches of economy.